film 73

SAYI : 38
ARALIK

G. AMERİKA

AFRİKA

AVRUPA

cebinizde
daima
OPON
bulundurunuz...

OPON,
baş, diş, sinir,
romatizma,
lumbago, siyatik
ve soğuk
algınlığından
ileri gelen
ağrıları keser
OPON,
günde 6 tablet
alınabilir

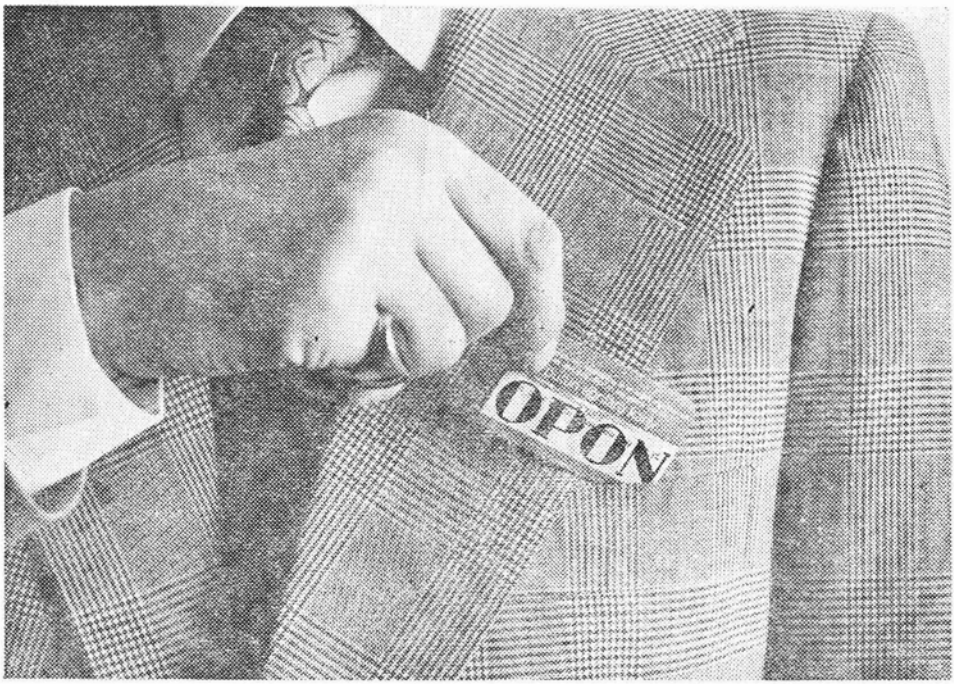

Kapak Düzeni : Erkal Yavi

Ön Kapak : TANRI VE ŞEYTAN GÜNEŞ ÜLKESİNDE / GLAUBER ROCHA

FİLİM 73 / Türk Sinematek Derneği'nin yayın organı olarak ayda bir yayınlanır / Sahibi Türk Sinematek Derneği adına Onat Kutlar / Yazı İşleri sorumlusu : Ömer Pekmez / Bu sayıyı hazırlayan : Aydın Sayman / Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir, dergiyi bağlamaz / Yönetim Yeri : Türk Sinematek Derneği, Sıraselviler Caddesi, No. 65 Beyoğlu, İstanbul / Tel : 49 87 43 / P. K. 307 Beyoğlu

SAYI : 38 3 LİRA

SİNEMATEK'İN ARALIK 1973 PROGRAMI

Sinematek'in Aralık 1973 programı, üyelerimizin eline, bir süre geç geçmiş olacaktır. Ancak bu gecikmenin cevabı, programın içindedir. Sinematek sinemaseverlerin, — yabancı ülkelerde bu fırsatı elde eden pek az üye dışında — yıllardır görmeyi düşledikleri bir programı uygulayabilmek için Aralık ayının 4'üne kadar zorunlu olarak beklemiştir. Bu gösterinin ne olduğunu, programı elinize aldığınız anda farkedeceksiniz. Gerçekten evrensel sinema dünyasını yıllardır bir fırtına gibi altüst eden Brezilya sinemasının iki büyük eserini sizlere ülkemizde ilk kez sunabilmek mutluluğu, bu gecikmenin sıkıntısını silip götürecek güçtedir: Ülkemizde ilk kez büyük yönetmen ROCHA ve ünlü eseri BARRAVENTO, gene ülkemizde ilk kez GUERRA ve eseri OS FUZIS...

Aralık ayında Sinematek, Yönetim Kurulu'nun aldığı bir kararla, daha az sayıda (13) ama izlenmesi mutlak anlamda gerekli filimler sunmayı amaçladı. Örneğin iki çağdaş sanatçının URUSEVSKİ ile POPLAVSKAYA'nın eserleri SERGEY YESENIN ve CEMİLE doyumsuz iki sinema şöleni olacak. Brezilya sineması gösterisi, ülkemizde, büyük bir sinema akımını, CINEMA NOVO'yu tanıtan Barrevento ve Os Fuzis'in yanısıra, Sinematek arşivinde bulunan bir başka modern klasik'le VIDAS SECAS ile tamamlanıyor.

Bu ayın programında Türk sineması ve yönetmenleri, gene dikkatli ve ilginç bir seçimle yansıtılıyor. Geçen ay, geçmişin ünlü sanatçılarına özel bir gösteride ilk kez sunduğumuz sanatçı HAZIM tarafından 1933 yılında çekilen ve bugüne kadar kopyasının mevcut olmadığı sanılan belge filmi KARAGÖZ, Sinematek'in Türk sinema tarihine dönük çalışmaları arasında övünülecek bir olay olarak bu ayın programında MUHSİN ERTUĞRUL'un KAHVECİ GÜZELİ filmiyle birlikte yer alacak. Ve gene bu ayın programında bir Türk sinemacısının, bu kez Amerika'da kısa filimler çevirmiş bulu-

nan genç sanatçı MUSTAFA GÜRSEL'in eserlerinden oluşan bir gösteri ye ralıyor. Ayrıca, geçen ayın programını tamamlayan ALTIN KOZA FİLİMLERİ gösterisinde sunulamayan MEMDUH ÜN'ün TOPRAK ANA filmi de bu aya aktarıldı.

Aralık 1973'ün bir başka önemli gösteri dizisi de HUKUK'LA İLGİLİ ALMAN FİLİMLERİ. Geçen yıl sizlere sunduğumuz Avrupa Konseyi İnsan Hakları Enstitüsü Şenliği Filimleri'nden sonra bu kez de çeşitli adlî olayları konu edinen önemli Alman klasiklerini gösteriyoruz. Bu filimler arasında UCICKY'nin KIRIK TESTİ, VERHOVEN'in GENÇ RICHTER, KLINGER.in SÖZ SAVUNMANINDIR adlı eserleri yer almakta.

Bu ay iki Avrupa ülkesi, İtalya ve Polonya ise birer önemli eserle Sinematek programını tamamlıyor. ZAMPA'nın uzun isimli filmi AVUSTURALYA'DA ÇALIŞAN..., başrolünü oynayan SORDI'nın büyük başarısı dolayısıyla 973 BERLİN ŞENLİĞİ'nde en iyi erkek oyuncu ödülünü kazanırken NALECKI'nin bölümlerden meydana gelen eseri DÖRT TANK ADAMI, çeşitli uluslararası TV filimleri şenliklerinde övgü kazanıyor.

Sinematek'in Aralık programında iki sergi var. Birincisi, ülkemizde çalışan bir Fransız bilim adamının, Michel CEGRETIN'in MAĞRİP adını taşıyan Cezayir ve Fas izlenimleri fotoğraf sergisi ve Sabiha ERENGÖNÜL GÜÇLÜ'nün tahta oyma, gravür ve fotoğraf sergisi.

Bu arada sayın üyelerimizin, Sinematek programında zaman zaman karşılaşılan değişiklik ve aksamalar konusunda, Sinematek'in, güç ve nesnel koşullar içinde yapılması gerekeni sonuna kadar yaptıktan, hatta bu koşulları zorladıktan sonra bazı değişiklik kararlarını istemeden aldığını, bazan da kısa süreyle elimizde kalacak filimleri, kaçırmamak için program dışı gösterdiğini bilmelerini, bütün bunları kendi kurumları olan Sinematek bakımından anlayışla karşılamalarının bizi sevindirdiğini bilmelerini isteriz.

FİLİM GÖSTERİLERİ :

POLONYA SİNEMASI

DÖRT TANK ADAM VE SHARİK

«Four Tank Men And a Dog» Yönetmen : Konrad Nalecki. Senaryo : Janusz Pryzmanowski .Oyuncular : Franciszek Pieczka, Janus Gajos, Roman Wilhelmi. Yapım yılı : 1968 - 69. İngilizce altyazılı, Polonya yapımı.
Dört bölümden meydana gelen filimin bölümleri arasında kahramanlar yönünden sürekli ilişkiler bulunduğu gibi, her bölüm kendi içinde bir bütünlük taşımaktadır. Filim bir savaş filimi olmaktan çok sir serüven filimidir. Genç Polonyalıların tarihsel bir temel üzerine oturttukları günlerin serüveni.

Filimin baş kişileri bir grup Polonyalı gençtir. Savaş onları Polonya sınırlarının ötesine atmıştır. Bütün ülküleri, kendi ülkelerine, Polonya ordusunun saflarına dönmektir. Nazi işgalcilerine karşı verilen kanlı savaş ve kavgalar sonunda amaçlarına erişirler.
Filim gençler arasında geçen bir konuyu işlediği için doğal olarak aşk ta vardır. Çünkü özgürlükleri için savaşanlar arasında, telefoncu, hemşire, doktor görevi yapan genç kızlar eksik değildir. Bu nedenle filime lirik ve mizahi bir çok bölüme rastlamak mümkündür.
Son olarak köpek Sharik'ten de söz açmalıyız. Sharik filimin kahramanlarından biridir ve düşmana karşı savaşta önemli görevler yüklenmiştir.

S.S.C.B :

SERGEİ YESENİN

Yönetmen : Sergei Urusevski, Senaryo : Sergei Urusevski, Kamera : Sergei Urusevski.

Oynayanlar : Sergei Nikonenko, Svetlana Sukhovei.

Uzun süre Rus yönetmen Mihail Kalatazov'un kemaramanlığını yapan ve sonra «Kopar Zincirlerini Gülsarı» adlı Aytmatov uyarlaması ile yönetmenliğe başlayan Sergei Urusevski'nin son filmlerinden «Sergei Yesenin» ünlü Sovyet şairi Yesenin'in yaşantısından kesitler vermekte.

Yesenin ihtilâl döneminde devrimcilerin safında yer almış ve daha sonra Amerika'ya yerleşmiş bir yazardır. Bir süre yurduna dönmüş ve devrim yıldönümü şenliklerini izlemiş ve Oslo'da kalan karısına dönmemiştir.

Filmde Yesenin'in anılarından bazıları anlatılmakta ve kendi şiirleri bu anlatıma bir fon teşkil etmektedir. Urusevski'nin kaliteli sinema bilgisi ve onu yerinde kullanışı anlatıma şiirsel bir nitelik kazandırmış.

Sinematek Üyelerinin Gülsarı filminde izledikleri gibi alıcısını olağanüstü bir ustalıkla kullanan Urusevski, Gülsarı'dan da daha önemli özellikler taşıyan bu filminde ne bir şairin yaşantısını, ne de bir şiirin öyküsünü beyaz perdeye uyarlamamış, Yesenin'in şiirlerini sinema olarak yeniden yaratmıştır. Bu yönüyle Yesenin filmi bütün alışılmış uygulamaların ötesinde yepyeni ve coşkunluk verici bir baş eser düzeyine ulaşmıştır. Filmin dokusu söz olarak Yesenin'in şiirleriyle kurulmuştur.

Aşağıda filmde geçen şiirlerden küçük bir bölüm sunuyoruz :

Elveda sevgili dostum elveda,
Sen kökleri içimde uzanan...
Ayrılık yazılmış alnımıza
İlerde gene karşılaşırız inan...
Elveda dostum, el sıkışmadan
Sessizce... Ne keder ne tasa gerek :
Ölmek yeni birşey değildir dünyada
Ama yaşamak da yeni bir şey olmasa gerek.

CEMİLE

Djamila — Yönetmen : İrina Poplavskaya — Senaryo : Cengiz Aytmatov — Görüntü Yönetmeni : Kadiryan Kadiraliev — Müzik : Nikolai Sidelnikov — Oynayanlar : Natalia Arinbasarova, Suimenkul Çokmorov, Nasreddin Dubaçev — kısmen renkli bir Sovyet yapımı. 1969

Cemile, Cengiz Aytmatov'un aynı adlı romanından uyarlanarak sinemaya aktarılmıştır. Öykü savaşın patlak verdiği dönemde geçer. Savaşın haberleri büyük yankılar uyandırarak Kırgızistan'a ulaşmaktadır. Babalar ve kocaların harbe gitmesi, kadınlar ve çocukların işlerini bir hayli ağırlaştırmıştır. Cemile'nin kocası Sadık'da cepheye gitmiştir.

Kocasının çok uzaklarda olması, Cemile ile savaşta izinli dönen Danyar arasında bir aşkın doğmasını sağlar. Zira Cemile, nikahından kısa bir süre sonra kocasını harbe yollamıştır. Zaten aralarındaki aşk bu beraberliği sürdürmeye yetecek güçte değildir. Ailevi baskılar ve çevrenin hazırladığı bir evliliktir bu.

Filmde başrolü oynayan Natalia Arinbasarova bundan önce gene bir Aytmatov uyarlaması «İlk Öğretmen» ile parlamıştır. Yönetmen Poplavskaya ve kameraman Kadiraliev'in bu ortaklaşa çalışmaları, Aytmatov'un eserine yeni yorumlar getirmekte ve değişik boyutlar kazandırmaktadır.

Geçen yıl Sinematek'de sunulan ve Urusevski tarafından uyarlanan «Gülsarı» filmi gibi «Cemile'nin de sinemaseverlerimiz tarafından, sinema dilindeki ustalık yönünden ilgi çekeceği açıktır. Filmde aynı zamanda ünlü bir balerin olan Arinbasarova'nın olağanüstü oyun gücünü belirtmek yerinde olacaktır.

İTALYA :

AVUSTURALYA'YA GÖÇETMİŞ DÜRÜST YAKIŞIKLI BİR GENCİM HEMŞERİM OLAN NAMUSLU BİR KIZLA EVLENMEK İSTİYORUM

Yönetmen / Luigi Zampa — Senaryo / Rodolfo Sonege — Görüntüler / Aldo Tonti — Oyuncular / Alberto Sordi, Claudia Cardinale — Yapım / 1971 — İtalya.

Giuseppe yıllar önce Avusturalya'ya göç etmiş bir işçidir. Kendi memleketlisi olan bir kızla evlenmek istemektedir. Derdini, İtalya'dan mektupla, göç etmeye hazır kızlara iş bulan bir İtalyan papaz'a açar. Giuseppe, İtalya'ya bir arkadaşının fotoğrafını yollar çünkü kendisi çok çirkin ve çarpıktır. Öbür yandan mektuba cevap veren müstakbel nişanlı Carmela, aslında bir fahişe olduğunu ve «dost» unun zulmünden kurtulmak için Avusturalya'ya kaçmayı düşündüğünü gizler. Sydney havaalanında Giuseppe, Carmela'yı karşılar. Genç kadına, kendisini, asıl mektup sahibinin arkadaşı olarak tanıtır. Arkadaşının hasta olduğunu bu yüzden alana gelemediğini söyler. Avusturalya'da, sözde gerçek nişanlının oturduğu şehre gelinceye kadar Giuseppe, genç kadını elde etmek için bir sürü beceriksiz ve gülünç manevralara girişir. Ama boşuna. Genç kadın oralı bile değildir. Böylece fotoğrafın sahibi Amadeo'nun yanına ulaşıncaya kadar sürer. Amadeo, parazit, serseri bir tiptir. Genç kadının geçmişini öğrenir öğrenmez Carmela'nın kendisi için mükemmel bir gelir kaynağı olabileceğini anlar ve onu yeniden orospuluk yapmaya zorlar. Carmela, birdenbire evlenmek üzere binlerce kilometre yol teptiği bu ülkede kendisini bekleyen alınyazısının İtalya'dakinden hiç de farklı olmadığını görür. Dehşete kapılarak bu yeni «dost» tan kurtulmanın çarelerini arar. Yeniden Giuseppe'nin peşine düşer. Giuseppe'nin de kendisine kurulan bu tuzağın suç ortaklarından biri olduğunu sanmaktadır. Bu yüzden bütün amacı ondan intikam almaktan ibarettir. Ancak, sonunda Giusseppe'nin iyi niyetli biri olduğuna inanır. Onun yanında kalmaya karar verir. Giuseppe yakışıklı değildir, hastalıkları her türlü arzusundan vazgeçmeye zorlamaktadır onu. Ama ne de olsa yürekli bir adamdır, Carmela'nın bütün geçmişine bir sünger çekmeyi kabul etmektedir.

ALMAN HUKUK FİLİMLERİ GÖSTERİSİ
GENÇ RİCHTER

«Der Jugend Richter» Yönetmen : Paul Verhoeven. Oynayanlar : Heinz Rühmann, Karin Baal Yapım yılı : 1959, Almanya.

SÖZ SAVUNMANINDIR

«Der Verteidiger Hat Das Wort» Yönetmen : Warner Klinger. Oyuncular : Heinrich George, Rudolf Fernau, Carla Rust. Siyah-beyaz, 89 dakika. Yapım yılı : 1943

Gerçekte suç işlememiş bir sanığı savunmakta olan bir avukat giderek kriminalist (cinai konularda ihtisas sahibi) olur. Çeşitli dolambaçlı yollardan sonra gerçek suçluyu bulur. Filim sanat gücünü en başta oyuncusu Heinrich George'un üstün oyunu dolayısıyla kazanmaktadır.

KIRIK TESTİ

«Der Zerbrochene Krug» Yönetmen : Gustav Ucicky. Oyuncular : Emil Jannings, Frederic Kaysler, Elisabeth Flickensclüt, Paul Dahlke. Siyah-beyaz, 85 dakika. Yapım yılı : 1937

Heinrich Von Kleist'in anyı adlı komedisinden, esere tam bağlı kalınarak çekilmiş olan bu film, bugün de gerçekten görülmeye değer yapıtlardan biridir. Emli Jannings'in kaba ve kurnaz köy hakimi Adam'ı canlandırışında gösterdiği üstün oyun gücü filimin önemini artırmaktadır.

Adam, bir genç kıza gizlice saldırmış, olay dava konusu olmuş, kendisi de aynı davanın hakimi olmuştur. Bu daleveresinden sıyrılmaya çalışırsa da, sonunda gerçek anlaşılır. Adam, hakimlik görevini kaybeder.

BREZİLYA SİNEMASI

KURU HAYATLAR

Sefaleti filme almak için çok hüner gerek : sefalet yazınından ve boş duygusallıktan kaçınmak için yoksulluk ve alçakgönüllülük ruhuyla zengin olmak gerek. Bunlar bazı İtalyan filimlerinin; VİDAS SECAS'la karşılaştırınca gerçek yerini bulan, yalancı bir sefalet şiirinin ikiyüzlülüğü ile yiten bir yapıt niteliğini alan ÇIPLAK ADA'nın yanlışlarıdır. Nelson Pereira Dos Santos'un kesin süssüzlüğü, nerdeyse belgesel yalınçlığı, kişilere gösterdiği sonsuz saygı yapıta oldukça olağanüstü bir insancıllık veriyor.

«KURU» GERÇEK

Gerçeklik : Kuzey-doğu Brezilya'nın çorak ve uçsuz-bucaksız yaylaları. Yılda düşen yağmur bir metreyi geçmez. Cılız, iğri büğrü ağaçlarıyla bozulmuş bir orman bölgesidir Caatinga. Bu «kuraklı çokgeninde» melez, beyaz ve yerli karışımı bir halk verimsiz bir hayvan yetiştirimine adamış kendini.

Korkunç sefalet koşullarında yaşayan tarımsal bir alt-proletarya meydana getiren yirmi yedi milyon kişi onlar. Fabiano ve küçük ailesi (karısı, iki çocuğu ve küçük köpekleri Baleia) gibi yaşayan yirmi yedi milyon kişi. Belirli konutları, sürekli bir işleriyok, bütün zenginlikleri eskimiş giysiler, mutfak eşyaları ve dinsel nesneler. Çevrelerinde kuru, aydınlık, sonsuz, düşman bir doğa.

Anlatılan özel nitelikten pek uzak ortak olguyu anlamak için bu kişilere yaşarken bakmak yeter. Filmin gerçek değeri ve büyük başarısı burada : genel olanı kavramak için Dos Santos sefaleti özel olanda gösteriyor. Gerçekliğin belirmesi için bunu yirmi yedi milyon kez çoğul yapmak yeterli.

Sözünün aşırı arılığını amaçlayarak Dos Santos dramlaştırmayı yadsıyor. Belleği zorlayabilecek ayrıcalıklı bir kaç olgu bırakıyor yalnızca. 1940 ve 1941 yıllarının önemli anları neler olabilir? (Brezilyalılar aynı şeylerin 1964-65 yıllarında da olabileceğini söyerer size...) Yeni bir eve yerleşme, karakolda haksız bir dayak, bir yatak satın almanın özdeksel (maddî) olanaksızlığı ve küçük bir köpeğin ölümü.

Bu yaşam parçası üçlü bir bakışa sunulmuş: nesnel bir alıcının, küçük bir çocuğun ve yönetmenin kendi bakışı. Kesin ya tutmazlığını bazen unutan, gösterdiği sefaleti yargılamaktan kendini alamayan bir yönetmen. Filmin birkaç zayıf ve saf yanı üç bakış arasında kesin bir birlik yokluğundan doğuyor belki de.

Alıcı nesnel olduğu zaman her şey iyi. Filim Caatinga'da bitmek bilmez bir yürüyüşle açılıyor. Kurgu oyunlarına başvurulmadan anlatılmış uzun, zorlu bir yürüyüş. Sinemalık arayış yorgunluğu bize iletmeye, fiziksel olarak duyurmaya dayanıyor. Ana babanın konuşmaya ne güçleri, ne de istekleri var. Çocuklar sefaletin doğurduğu cesarete alışkın, sızıldamaksızın onları izliyor. Durduklarında en küçükleri yorgun bir hayvan gibi hemen yere yatıyor, hepsi bu.. Acındırma, altı çizilmiş ayrıntılar yok. Dos Santos kişileri için acıma dilenmiyor. Uyanık ve soğuk bir bakışla yetiniyor. Filmin başlangıcı anlatımın arılığı, açıklığı, ılımlılığı ve kolay coşkuyu yadsıması ile mutlak bir başarı oluyor.

Sonra köylü ailesinin yaşantısını görüyoruz. Dos Santos, dört kişinin yalınç olgusunu aşarak, sefaletin geniş alanının toplumsal niteliklerini belirtiyor. Fabiano'nun inek çobanı olarak işe alınma biçimi, durumun güvensizliği üstüne çok şey söylüyor. Koruduğu sürüdeki doğumların rastlantısına göre her dört danadan biri onun olacaktır. Önceki işinin geliri de aynıydı aslında. Pazar giysileri ve özellikle, sabırlı arttırımlar sonunda bir deri yatak alınmasını sağlayacak pek küçük bir gelir. En yüksek konfor bu... Ya da durmadan çıplak ayak yürüyen çocuklar için yeni kunduralar alınacak.

Filmin en ilginç anlarından biri pazar giysileri giymiş ailenin sokağa çıkışı besbelli. Sinemalık anlatımın tansığı; seyircinin yarım saat boyunca dolaşırken gördüğü ve alıştığı kişileri tanıması için biraz toparlanması gerekiyor. Fabiano ve ailesi yeni giysilerle düşünülemiyor çünkü.

(Yeni giysilerle sokağa çıkmanın nedeni olan) Dinsel bayram güçlü bir polis örgütünün gücünü kötüye kullanma olasılığını göstermke için fırsat olur. Papaya bağlı, katolik roman Kilisesi temsilcisinin aşağılık yardımcılığı ile, yerel polisin kararlarını patronların iyi niyetine bağlı kılan toplumsal düzenin sorumsuzluğu. Her türlü başkaldırıyı yasaklayan, yoksulları Tanrının karışacağı umuduna bel bağlatan dinsel boyuneğmeden yararlanan bir baskının açık yüzü. Ve bütün bunlar gevezelik etmeden birkaç kesin görüntüde. Bir

Bu gerçekliğe ikinci bakış bir çocuğun. Önemsiz sanılan bazı görüntüleri değerlendiren ari bir bakış. Bunun sonucu, alıcının uzun uzun izlediği bazı olaylara bağlılık: binici giysileri giymiş babaya öykünme ve hayranlık; filimde yaşama sevincinin tek dillenimi (expression): küçük köpeğin ereksiz koşusu. Baleia'nın gidiş gelişi zorlu bir yürüyüşü unutturur bazen. Fareleri avlaması, beleşten bir yemeğe konan ana babaya sevinçli bir eğlence, güçlendirici bir mutluluk olur.

Diğerlerine oranla önemsizliği ve uzunluğu öne sürülen Baleia'nın ölümü ayrımını (séquence) bu çocuk bakışı doğrular ancak. Gelecekte uzun bir sefalete ya da filmin çevrimsel (cyclique) yapısının düşündürdüğü gibi yakın bir ölüme —başlangıçta kesilip yenen papağan ve küçük köpekten sonra— adanmış bu çocuklar için köpeğin ölümü önemli bir olay olur. Baleia'nın ölümünü veren ayrım gerçekten hayranlık verecek gibi çevrilmiş. Bir yandan köylü duruşunu ve nişan çizgisini değiştirirken, alıcı dolaşan sakat hayvanı yeniden ve yeniden çerçeveliyor. Uzun, acı verici bir gerçeklikte bu görüntüler. Sonra sıçanlar önünden geçtiğinde artık hiç tınmayan, donuk gözlü köpeğin yakın çekimden unutulmaz görüntüsü. Yaşama sevincinin sonu bu; göstermelik bir duygusallıktan uzak, babalarının davranışını nitelenmez ve acımasız bir haksızlık olarak yorumlayan çocukların çığlıklarıyla noktalanan yeğin (şiddetli) bir acıya tanık oluyoruz. Duyarlılık gerçekliğe yeni bir anlam veriyor.

Yine de bu başyapıtın genel arılığını solduran, yönetmenin çok belirli karışmasını gösteren başı estetik araştırmaların hiç olmamasını özlüyor insan. Sonunda bir barnak bulmanın rahatlığında iki monoloğun üstüste bindirilmesi gibi. Kuruluğu ve bayalığı ile gerçekliği tam konuşmaya karşıt bir etki yaratıyor bu. Filmin sonuna doğru çok güzel bir buluş var: bir çocuk yeni öğrendiği «cehennem» sözcüğü ile oynuyor. Çevresine bakarak sözcüğü yineliyor: «Cehennem... kötü bir yer... kızgın şişler... ateş». Bu kişiler için «cehennem» yaşama kavgasıdır. Ama direnen kurgu senaryonun bu güzel buluşunu zayıflatıyor. «Yalancı son» görünüşü simgeselliği ile göze batıyor.

1964 Cannes şenliğinde ödüllenmiş bu hayranlık verici filim önünde saygı ile eğiliyoruz. (Gençlik için en iyi filim ödülü, sanat ve deneme sinemaları ödülü). Bu filim bize yirmi yedi milyon yoksulun mutluluk ülküsünün daha rahat uyumak olduğunu öğretiyor. Uykunun verdiği geçici bilinçsizlikle özgür, deri bir yatakta uyumak.

Raymond Lefevre'den çeviren:
Engin Özden

N.P. DOS SANTOS

Brezilya Cinema Nôvô akımının en önemli isimlerinden biri olan Nelson Pereira dos Santos 928 yılında Sao Paulo'da doğdu. İlk filim denemesini 1950 yılında «Juventude» adlı belge filmiyle yaptı. 1951 - 53 arasında yö-

netmen yardımcısı olarak çalıştı. Bu arada katıldığı filimlerden en önemlisi Alex Viany'nin «Agulha no Palheiro» sudur. 1954-55 yıllarında kurucularından biri olarak katıldığı Cinema Nôvô (Yeni Sinema) akımına ilk ve etkisi en fazla olan filimlerinden birini verdi : «Rio, 40 Graus». Daha sonraki yıllarda da hem Brezilya ulusal sinemasının hem de çağdaş eserlerini birbiri ardındna yarattı : «Rio, Zona Norte» (1957), «Mandacaru Vermelho» 1961) ve «Vidas Secas) (1963). Daha sonraki yıllarda yaptığı filimlerden bazıları bütün dürüstlüklerine rağmen ticarî düzeyle kalmaktan kurtulamadı. Filim çalışmaları arasında, gazetecilik ve kısa filim yapımcılığı ile ilgilendi. Dos Santos ayrıca kendisinin isim babası olduğu Cinema Nôvô akımının öbür ünlü yönetmenleri ile de işbirliği yaptı. Onların filim çalışmalarına çeşitli biçimlerde katıldı. Örneğin Glauber Rocha'nın «Barravento» suna, Leon Hirzman'nın «Pedreira de Saô Diego» suna ve «Maioria» sına.

BARRAVENTO

Yönetmen : Glaubre Rocha, Senaryo : Luiz Paulino Dos Santos, Görüntü : Tony Rabatoni, Müzik : Washington Bruno de Silva, Kurgu : Nelson P. dos Santos. Oynayanlar : Aldo Texeria, Antonio Luiz Sampaio, Luiza Maranho. Siyah-beyaz, 90 dakika, Brezilya, 1961.

OS FUZİS

Yönetmen : Roy Guerra. Senaryo : Roy Guerra. Yapım yılı : 1963. 1964 Berlin filim festivali ikincisi.

Türk Gölge Oyunu Karagöz Üzerine

Bugün adına Karagöz dediğimiz Türk Gölge Oyununun, Türklerin eski dini olan Şamanîlikle çok yakın ilgisi omduğu artık açıkça görülmekte. Hatta daha da gerilere giderek bundan ikibin dörtyüz sene evveline ait buluntularda bile bu oyunun izlerine tesadüf ediliyor : Osmanlı padişahlarının atalarının türediği Kayı boyunun yurdu olan Altay dağlarındaki Pazyryk Mağarasında bulunan ve İsa'dan önceki dördüncü, beşinci asırlara ait olduğu ileri sürülen kalıntılar arasında, dört ayaklı, iri kanatlı ve insan başlı bir tasvir için Londra'daki British Museum'un Doğu uzmanları R.D. Barnett'le W. Watson, «Askı üstündeki hayalî Sphynx ve diğerlerinin garip ve hayalî üslubu, herşeyden ziyade, Türklerin gölge oyunu figürlerinin atalarından biri olduğu inancını verir (1)» diyor.

Selçuk Padişahı Birinci Alaaddin Keykubadın Konya civarında Beyşehir'de 1222'de yaptırdığı Kubadabat sarayı duvar çinileri kalıntıları arasında da dört ayaklı, kanatlı bir insan başlı çini levhaları var.

Bizim Karagöz oyunumuzda da Hint ve Bali gölge oyunlarında olduğu gibi, Türlü türlü cadılar, sihirbazlar, küpe binmiş yılan kamçılı, yılan saçlı, alevdilli cadılar, ifrite binmiş cinler vardır .Bütün bunlar Şamanî ve Budist toplumların dinî gösterileridir.

Hindistan, Malezya, İndonezya, Japonya ve Çin gibi Şamanizmin ve Budizmin yaygın olduğu bütün Asya ülkelerinde, dinî mahiyette gölge oyunları vardır. Asya ve Pasifik adaları Şamanîlerinin, özellikle Bali Adası halkının dinî geleneklerine göre, tarihin çok eski zamanlarında, iki Şaman, büyük, keten bir perde kurup arkasına geçerek, konuştukça hareket eden kendi gölgelerini aksettirmek suretiyle, «Biz sizin atalarınızın ruhlarıyız, siz yeni kuşakları aydınlatmaya geldik.» diyerek dinî ve ahlakî muhaverelere girmişler. Git gide bu muhavedeler dinî ayinler haline gelmiş ve perde ardından insan yerine, deriden insan figürleri yaparak onları oynatmaya başlamışlar; bundan da bildiğimiz gölge oyunu doğmuş. Bugün hâlâ o memleketlerde, özellikle küçük Bali adasında din adamları tarafından aynı maksatla gölge oyunu oynatılmaktadır (2).

Selçuk Türkleri de onbirinci Asra kadar Şamanî, hatta Budist oldukları için, Bir şamanî Türk geleneği olan Gölge Oyununu Anadoluya getirmişlerdir. Bir onyedinci asır Osmanlı bilgini olan Evliya Çelebi Devlet adamlarını yetiştiren Enderun Mektebi öğrencisiyken, Saray Musahibi ve Döndüncü Muradın Hayal (yani Karagöz) oyuncusu olan Mehmet Çelebi'den dinlediği bu gerçeği açıkça belirtmektedir :

Sultan Alaaddin Keykubadın (1219 — 1237) sa'isi (habercisi) olan Hacı Ivad Yörkçe Halil, Bizans İmparatorunun Habercisi Kıptî Karagöz Bâli ile Selçuk sarayında buluştukları zaman şakalaşırlarmış. Bir gün Hacı Ivadın, Mekkeyle Medine arasında, haydutlar tarafından öldürülüp Huneyn Vadisinde gömüldüğü haberi Selçuk sarayına gelince, herkes üzülmüş ve «Hacivatla Karagözün biri biriyle mübahase ve mücadelelerini o zamanın pehlivanları hayal-i Zılle koyup oynatırlardı.» diyen Mehmet Zıllî Evliya Çelebi, Onüçüncü asır Türk padişahı Selçuklu Alaaddin Keykubattan evvel de gölge oyununun Türkiye'ye getirilmiş olduğunu açıkça belirtiyor.
Oyunun bu iki esas kişisinin karakterlerini anlatırken Hacı Ivad için «Peyk-i Resul-ûl-lah» (yani Peygamber Ulağı); Karagöz için de, «İstanbul Tekfurunun Sâîsi» (yani postacısı) «bir mir-i sahip-kelam, ayyar-ı Cihan bir Kıptî idi (yani bol sözlü bir kişi ve dünyanın hiylecisi bir Kıptî idi).» diyor. Karagözcü esnafınca Pirleri sayılan Şeyh Küşterî (Ölümü 1398) -bu kayda göre- Karagözle Hacivadı görmüş olamaz, fakat onları perdenin iki esas

---

(1) Illustrated London News, January 1, 1955.

(2) Out of an ancient shamanistic performance in which the ancestors were brought to this world in the form of shadows t communicate with their descendants came the shadow - play; a performance by marionettes that cast their shadow on a scfeen andare manipulated by a mystic story - teller

karakteri haline getirip Şamanîlikten kalma bu Türk oyununa İslamî bir hüviyet vermiş olabilir.

Nureddin Sevin.

As the popularity of the shadow - play grew, it became stylized theatre witre a moral lesson, but it has never lost its mystic function. «Theatre in Bali, by Miguel Covarrubias, Theatre Arts Monthly, August 1936, p. 630.

MUSTAFA GÜRSEL / KISA FİLİMLER

1944 yılında İstanbul'da doğmuş olan film yapımcısı Mustafa Rasim Gürsel, orta ve yüksek öğrenimini Robert Kolej'de Edebiyat Dalında tamamlamış, sonra gittiği Amerika'da ise Ohio State Üniversitesinde Tiyatro ve Televizyon Yönetmenliği ve University of Southern California'da da Sinema Yönetmenliği üzerine iki ayrı «Master of Fine Arts» diploması almıştır.

İlk defa 1960'da oyuncu olarak sahneye çıkan Gürsel, 1964'den itibaren yönetmen olarak çalışmış; Kolej'deki son yıllarında özellikle Türk yazarlarının başka tiyatrolarda oynanmayan oyunlarını sahneye koymakla dikkati çekmiştir. Bunlar arasında Aziz Nesin'in **Bir Şey Yap Met,** Vüsat O. Berner'in **Ihlamur Ağacı** adlı oyunları ve Türk folklorunu sahneye uygulama çalışmaları yer alır.

Yönetmen ve öğretim görevlisi olarak Ohio'ya giden Gürsel iki yıl içinde ondört oyun yönetmiş, sonra geçtiği California'da ise Film Endrüstrisinde çalışmalarına devam etmiştir. 1971'de genç film yapımcıları arasında yapılan bir yarışmada birincilik kazanarak «Cinema Circulus» armağanını kazanmıştır. Özellikle yönetmen ve montajcı olarak görev aldığı filmler çeşitli festivallerde derece almıştır. Film yapımcılığına memleketinde devam amacıyla Türkiye'ye dönen Gürsel evli ve bir çocuk babasıdır.

Gösterilecek filmler :

1. The Lift (Asansör) Siyah Beyaz ... 8 dakika

Amerikan toplumunda makine ve insan arasındaki mücadeleyi hicveden bu film 1972 yılının en başarılı filmlerinden biri olarak seçilerek «Cine» Gümüş Ödülünü kazanmış ve Amerika'yı temsilen Edinburg, Cannes, ve Moskova'da gösterilmiştir. Senaryoyu yönetmen Robert Zemeckis ile beraber yazan Gürsel filmin montajını yapmıştır.

2. Ribbons in Space (Uzayda Kordelalar) Renkli ... 10 dakika

Los Angeles'lı heykeltraş David Herschler'in paslanmaz çelikle yaptığı çalışmalarını tanıtmak üzere Wexler Film Şirketi tarafından yapılan bu belgesel film özellikle montaj yönünden dikkati çekmiş, çeşitli Sanat Festivallerinde derece almıştır.

3. Fire and Rain (Yangın ve Yağmur) Renkli... 30 dakika

Her yıl İndianapolis'de yapılan 500 milli otomobil yarışını belgeleyen bu

film Amerikan televizyonu için yapılmıştır. W.A. Blanchard'ın yönettiği filmin görüntü ve ses montajlarını Gürsel yapmıştır.

4. A Field of Honor (Şeref Sahası) Renkli ... 15 dakika

Vietnam savaşı neticesi sinir hastası olan bir gencin öyküsünü anlatan bu film Amerikan toplumunu hicvetmektedir. Senaryoyu yönetmen Robert Zemeckis ile beraber yazan Gürsel filmin oyuncu kadrosunu kurmuş, asistan yönetmenliği ve montajını yapmıştır. Broadway Film Festivalinde ikincilik alan film ayrıca Edinbourgh, Atlanta ve Chicago festivallerinde gösterilmiştir. Kısa metrajlı Konulu Film dalında bu yılki Oscar'a aday olarak gösterilecektir.

SERGİLER :

FOTOĞRAF SERGİSİ :

MAĞRİP / MİCHEL CEGRETİN / 10 — 24 ARALIK

MİCHEL CEGRETİN

«Mağrip» fotoğraf sergisinin sanatçısı Michel Cégretin, 1929 yılında Fransa'nın Saincaize kentinde doğmuştur. Yüksek öğrenimini Dijon, Lyon ve Paris Üniversitelerinin Edebiyat fakültelerinde yapan Cégretin, Dijon Lisesi'nde Ecole Normale'e Hazırlık sınıfı öğretim üyesi olarak görev almıştır. Bu yıl, İstanbul Üniversite Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne öğretim üyesi olarak atanan Cégretin, 1970 yılından bu yana fotoğrafla uğraşmaktadır. İlk sergisini geçen yıl Dijon (Fransa) da 130 eserle açmıştır.

TAHTA BASKI — GRAVÜR VE FOTOĞRAF SERGİSİ / SABİHA ERENGÖNÜL GÜÇLÜ

24 ARALIK — 12 OCAK

Sabiha Erengönül Güçlü

943 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve liseden sonra Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nu bitirdi. Güzel Sanatlar eğitimi sırasında Avusturya'da fantastik Realizm okulunu kuranlardan Anton Lehinden'in öğrencisi oldu.

1967 yılında Türk halı ve kilim etüdleri yaptı. 1968-69 öğretim yılını İspanya Dışişleri bakanlığının bursuyla İspanya'da geçirdi. Bu arada İspanya halk el sanatları ve folklorunu izledi. Aynı zamanda El Parado müzesinde Goya etüdleri yaptı. Ayrıca Almanya'da bulunan R — B — K grubunun aktif üyesi seçilerek sergiler düzenledi. Grubun derlediği sergilerle yapıtları dünyanın bir çok ülkelerinde gösterildi.

Almanya, Ankara, Antalya, İspanya, İzmir ve İstanbul'da kişisel sergiler açtı.

GERÇEK SİNEMA

Aralık sayısı çıktı. Bir sinema olayını açıklıyoruz : Taşkesti Çalışmaları Japon Sinamasında Yeni Sol Fotoğrafçılık Literatürüne kısa bir bakış.

ARALIK AYI PROGRAMI

5 Aralık Perşembe	Bütün Seanslar	Sergey Yesenin / Serguei Yesenin / Sergey Urusevski
6 Aralık Perşembe	14.00 — 19.00	Dört Tank Adamı I / Four Men And Dog / Konrad Nalecki
	16.30	Dört Tank Adamı II / Four Tank Men And Dog / Konrad Nalecki
7 Aralık Cuma	Bütün Seanslar	Kuru Hayatlar / Vidas Cecas / N. P. Dos Santos
8 Aralık Cumartesi	Bütün Seanslar	Dört Tank Adamı I ve II / For Tank Men And Dog / Konrad Nalecki
9 Aralık Pazar	14.00 Çocuk Filimleri	
11 Aralık Salı	14.00 — 19.00	Dört Tank Adamı II/ Four Tank Men And And Do g/ Konrad Nalecki
	16.30	Dört Tank Adamı I / Four Tank Men And Dog / Konrad Nalecki
12 Aralık Çarşamba	Bütün Seanslar	Sergey Yesenin / Serguei Yesenin / Sergey Urusevski
13 Aralık Perşembe	Bütün Seanslar	Avusturalya'da çalışan, dürüst yakışıklı bir gencim, Memleketlim olan bir kızla evlenmek istiyorum. Bello, Onesto, Emigrato Australia, Sposerebbe Compaesana İllibata / Luigi Zampa
14 Aralık Cuma	14.00 — 16.30	Kuru Hayatlar / Vidas Secas / N.P. Dos Santos
	16.30	Karagöz (Hazım Körmükçü 1933) — Kahveci Güzeli / Muhsin Ertuğrul
15 Aralık Cumartesi	Bütün Seanslar	Karagöz (Hazım Körmükçü 1933) — Kahveci Güzeli / Muhsin Ertuğrul

16 Aralık Pazar	14.00	Çocuk Filimleri
18 Aralık Salı	Bütün Seanslar	Kısa Filimler / Mustafa Gürsel
19 Aralık Çarşamba	14.00 — 16.30	Kırık Testi / Der Zerbrochene Krug/ Gustav Ucicky
	19.00	Toprak Ana / Memduh Ün
20 Aralık Perşembe	14.00 — 16.30	Söz Savunmanındır / Der Verteidiger Hat Das Wert / Warner Klinger
	19.00	Kırık Testi / Der Zerbrochene Krug/ Gustav Uucicky
21 Aralık Cuma	14.00 — 16.30	Genç Richter /Der Jugend Richter / Paul Verhoven
	19.00	Bahar Rüzgârı / Pookie / Alan J. Pakula
22 Aralık Cumartesi	14.00	Genç Richter / Der Jugend Richter / Paul Verhoven
	16.30 — 19.00	Cemile / Djamila / İrina Poplavskaya
23 Aralık Pazar	14.00	Çocuk Filimleri
25 Aralık Salı	Bütün Seanslar	Cemile / Djamila / İrina Poplavskaya
26 Aralık Çarşamba	Bütün Seanslar	Barravento / Glauber Rocha
27 Aralık Perşembe	Bütün Seanslar	Barravento / Glauber Rocha
28 Aralık Cuma	14.00 — 16.30	Os Fuzis / Roy Guerra
	19.00	Ulzana / Ulzana's Raid / Robert Aldrich
29 Aralık Cumartesi	Bütün Seanslar	Os Fuzis / Roy Guerra
30 Aralık Pazar	14.00	Çocuk Filimleri

sunar film'le altın yılınızı yaşayın...

SUNAR FİLM

dünya listelerinde yarışan filmler

İŞLETMELERİMİZ

ANKARA BÖLGESİ	ADANA BÖLGESİ
ERNE FİLM Modelas Cad. No. 10/C Kızılay ANKARA Telefon : 12 21 37 Telgraf Erne Film	DOĞAN FİLM Ziya Paşa Bulvarı Film Kpt No. 52 Telefon : 36 36 - 38 75 ADANA
İZMİR BÖLGESİ	KARADENİZ BÖLGESİ
EÇE SUNAR FİLM Halitriya Bulvarı No. 30 Tel : 33 113 - İZMİR	NİSAR FİLM Gazi Caddesi Göncü İshan Tel : 28 46 SAMSUN

sunar film'le altın yılınızı yaşayın...

DILLINGER
GANGSTERLER KRALI
YONT: JOHN MILIUS
WARREN OATES
Cloris Leachman
Ben Johnson

STAD DELİLERİ
YONT: CLAUDE ZIDI
LES CHARLOTS
Martine Kaily — Gerard Croce

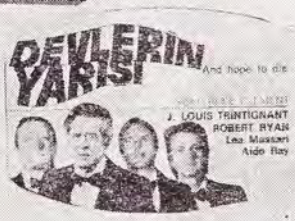
DEVLERİN YARISI
And hope to die
J. LOUIS TRINTIGNANT
ROBERT RYAN
Lea Massari
Aldo Ray

kanlı balta
Who slew auntie Roo?
YONT: CURTIS HARRINGTON
MARK LESTER
SHELLEY WINTERS
Ralph Richardson

harlem'in babası
Godfather of Harlem
YONT: LARRY COHEN
HAIL CEASAR
Fred Williamson

sen ve ben
César et Rosalie
YONT: CLAUDE SAUTET
YVES MONTAND
ROMY SCHNEIDER
Samy Frey

siyah şeytan
Jim Brown is slaughter
YONT: GORDON DOUGLAS
JIM BROWN
Richard Williams
Gloria Hendry

YONT: CLIFF OWEN
9 yüzlü hafiye
Ooh : You are awful, but I like you.
Dick Emery
Darren Nesbitt
Ronald Fraser

BEKLENEN ADAM
The expected man
YONT: MICHELE LUPO
KIRK DOUGLAS
GIULIANO GEMMA
Erminia Bollani

beyocan...
korku...

SUNAR FİLM

İPEK SOK İPEK HAN KAT: BEYOĞLU İSTANBUL TEL: 44 20 01 - 43 33 65 TELGRAF ADRES: SUNARFILM İSTANBUL